YMPÄRISTÖMINISTERIÖ
MILJÖMINISTERIET
MINISTRY OF THE ENVIRONMENT

Päiväys Datum	Dnro Dnr
9.11.2005	MM/1/501/2005

Kommunerna
Förbunden på landskapsnivå
De regionala miljöcentralerna

Viite
Hänvisning

Asia
Ärende

BEAKTANDET AV FLYGEKORREN VID PLANLÄGGNING

ALLMÄNT

I samband med flera planprojekt har det under de senaste åren framkommit uppgifter om att det finns flygekorrar i det aktuella området. Detta har väckt ovisshet om hurdana utredningar som borde göras i samband med planläggningen och hur tryggandet av livsbetingelserna för flygekorrarna borde beaktas i den slutliga planlösningen. I detta brev till kommunerna och förbunden på landskapsnivå, vilka ansvarar för planläggningen, samt till de regionala miljöcentralerna, som styr planläggningen, ingår för planläggningen behövlig information om lagstiftning som gäller flygekorrar, om deras hotsituation och levnadssätt och om behövliga utredningar och konsekvensbedömningar. Dessutom redogörs för vilka konsekvenser olika områdesreserveringar i planerna har i fråga om flygekorren. Det ges exempel på planbestämmelser som kan främja flygekorrens fortbestånd. De avstånd i meter som nämns i exemplen är ungefärliga, och i varje plan bör användas sådana mått som utifrån läget, trädbeståndet eller till exempel höjdskillnaderna lämpar sig för förhållandena i området.

Flygekorren är en av de cirka 40 arter som förekommer i Finland och som nämns i bilaga IV (a) till habitatdirektivet och som omfattas av samma skyddsmål som flygekorren. Denna anvisning informerar om hur flygekorren skall beaktas vid planläggning, eftersom man i det här skedet har fått mest kännedom om planläggningsproblem som hänför sig just till flygekorren. Många av de bestämmelser och principer som presenteras här lämpar sig också när det gäller att beakta andra arter, dock med den skillnaden att de uppställer olika slags specialvillkor för planläggningen och är beroende av respektive arts egenskaper och de krav som ställs på arternas livsmiljöer.

I FLYGEKORRENS UTBREDNING OCH HOTSITUATION

Flygekorren (*Pteromys volans*) är en art från tajgaskogarna i Sibirien. Inom Europeiska gemenskapens territorium påträffas den mest i Finland och i någon mån även i

PL 35, 00023 VALTIONEUVOSTO • Puh. (09) 160 07 • Faksi (09) 160 39545 • s-posti kirjaamo.ym@ymparisto.fi • www.ymparisto.fi
PB 35, FIN-00023 STATSRÅDET, FINLAND • Tfn +358 0(9) 160 07 • Fax +358 0(9) 160 39545 • e-post kirjaamo.ym@ymparisto.fi • www.ymparisto.fi

Estland och Lettland. Flygekorrens utbredning i Finland sträcker sig från sydkusten uppåt längs linjen Uleåborg-Kuusamo och koncentreras till södra Finland. Artens förekomst i olika delar av landet uppvisar betydande skillnader; ställvis förekommer den allmänt medan populationen är gles eller saknas helt i vissa områden. Det har beräknats att flygekorrbeståndet har minskat med 20–25 procent under de tio senaste åren. På grund av minskningen har flygekorren bedömts som en sårbar art i Finland i den nya granskningen av hotade arter (2000). På uppdrag av miljöministeriet utförs som bäst en heltäckande utredning om flygekorrbeståndets storlek och utbredning. Utredningen blir klar i slutet av 2005.

II BESTÄMMELSER OM FLYGEKORREN ENLIGT NATURVÅRDSLAGEN

Flygekorren ingår i både bilaga II och bilaga IV (a) till habitatdirektivet (92/43/EEG). Målsättningen för den förstnämnda bilagan hänför sig till systemet med skyddsområden, som syftar till att bevara livsmiljöerna för arterna i fråga. Den andra bilagan hänför sig i sin tur till systemet för artskydd, som syftar till att skydda individer inom arterna i fråga eller att skydda föröknings- och rastplatser som är viktiga för arternas livscykel. Begreppet föröknings- och rastplatser är snävare än begreppet livsmiljö.

Livsmiljöerna för de arter som ingår i bilaga II tryggas genom att utse Natura 2000-områden, som berörs av de bestämmelser om skyldighet att bedöma konsekvenserna och förbud mot försämring som finns i 65 och 66 § i naturvårdslagen (1096/1996, nedan NVL; 65 § 1 mom. har ändrats genom lag 553/2004).

Arter som hör till bilaga IV (a) omfattas av fridlysningsbestämmelserna i NVL 39 § och av det förbud att försämra platser där arterna förökar sig och rastar som föreskrivs i 49 § 1 mom.

I NVL 72 a § bestäms om förfarandet i sådana fall då avverkning enligt en i 14 b § i skogslagen avsedd anmälan om användning av skog gäller en sådan plats på vilken flygekorren förökar sig och rastar. De regionala miljöcentralerna meddelar då ett beslut för att bestämma läget för en föröknings- och rastplats och villkoren för tillåten skogsvård. Förfarandet gäller således bara sådana situationer då skogslagen tillämpas, och den aktuella bestämmelsen om förfarandet gäller inte exempelvis planläggningen.

Flygekorren omfattas av strikt skydd

För de arter som ingår i bilaga IV (a) till habitatdirektivet skall medlemsstaterna införa ett strikt skyddssystem enligt artikel 12 inom det naturliga utbredningsområdet för arterna. I artikeln förutsätts för det första (artikel 12.1 punkterna a–c) att individer av dessa arter skyddas mot att någon avsiktligt fångar eller dödar dem, stör dem under olika faser i deras livscykel och förstör eller samlar in ägg. Detta skydd har genomförts i Finland genom fridlysningsbestämmelserna i NVL 39 § samt genom motsvarande bestämmelser i jaktlagen när det gäller arter som jagas.

I artikeln förutsätts för det andra (artikel 12.1 punkt d) att det skall vara förbjudet att skada eller förstöra förökningsplatser eller rastplatser. Förbudet har verkställts genom NVL 49 § och det gäller överallt utan några särskilda myndighetsbeslut om läget för de platser där individerna förökar sig och rastar. Förbudet gäller alla former av verksamhet som förändrar naturen, och alla aktörer, även markägare.

Möjlighet att avvika från skyddsbestämmelserna

Avvikelser från förbuden enligt det strikta skyddssystemet får göras endast på de grunder som anges i artikel 16 i habitatdirektivet. Tillstånd till avvikelse beviljas i enstaka fall, och med stöd av NVL 49 § 3 mom. beslutar den regionala miljöcentralen om tillstånden. I artikel 16 i habitatdirektivet fastställs förutsättningarna för avvikelser rätt snävt. För det första måste två förhandsvillkor uppfyllas: 1) det får inte finnas någon annan lämplig lösning och 2) undantaget får inte försvåra upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos bestånden av den berörda arten. För det andra förutsätts att undantag beviljas för något av följande:

> a) För att skydda vilda djur och växter och bevara livsmiljöer.
> b) För att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten och andra typer av egendom.
> c) Av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet, eller av andra tvingande orsaker som har ett allt överskuggande allmänintresse, inbegripet orsaker av social eller ekonomisk karaktär och betydelsefulla positiva konsekvenser för miljön.
> d) För forsknings- och utbildningsändamål, för återinplantering och återinförsel av dessa arter och för den uppfödning som krävs för detta.
> e) För att under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i begränsad omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar av arterna i en begränsad mängd som fastställs av de behöriga nationella myndigheterna.
> Medlemsstaterna skall vartannat år till kommissionen sända en rapport om de undantag som gjorts.

I planer blir det mycket sällan aktuellt att använda sig av möjligheten att göra avvikelser, eftersom planerna vanligen inrymmer flera olika alternativ. Ett förfarande med undantag kan aktualiseras om en planlösning gäller projekt som avses i punkt c) och som på grund av terrängen eller sina övriga egenskaper är bundet till platsen och det inte finns några alternativa planlösningar.

III BESTÄMMELSER OM FLYGEKORREN ENLIGT MARKANVÄNDNINGS- OCH BYGGLAGEN

I markanvändnings- och bygglagen (132/1999, nedan MBL) finns inte några bestämmelser som uteslutande gäller flygekorren eller hur flygekorren skall beaktas vid planläggning. Flygekorren är ett av de naturvärden om vilka det i lagen däremot finns bestämmelser som gäller olika plannivåer.

Riksomfattande mål för områdesanvändningen

Statsrådet godkände de riksomfattande målen för områdesanvändningen den 30 november 2000. I fråga om naturarvet har som ett särskilt mål för områdesanvändningen angetts att det gäller att säkra att nationellt sett betydelsefulla värden inom naturarvet bevaras.

Rättsliga krav på innehållet för olika plannivåer

I landskapsplaner skall de riksomfattande målen för områdesanvändningen beaktas så att möjligheterna att uppnå dem främjas. Naturskyddsprogram och naturskyddsbeslut som avses i NVL 7 och 77 § skall tjäna till ledning när planen utarbetas. Dessutom skall bland annat särskild vikt fästas vid att naturvärdena värnas. (MBL 28 §).

Landskapsplanen tjänar till rättslig ledning när en generalplan utarbetas. När en generalplan utarbetas skall dessutom beaktas bland annat att naturvärdena värnas. (MBL 39 § 1 mom. och 2 mom. 8 punkten).

Landskapsplanen eller en generalplan med rättsverkningar tjänar till rättslig ledning när en detaljplan utarbetas. Vid detaljplanläggning gäller dessutom att naturmiljön skall värnas och att särskilda värden i anslutning till den inte får förstöras. (MBL 54 § 1 mom.).

När en strandgeneralplan och en stranddetaljplan utarbetas skall det utöver vad som i övrigt bestäms om generalplaner och detaljplaner ses till att bland annat naturvård beaktas. (MBL 73 §).

Utöver ovan nämnda rättsliga krav skall vid planläggningen beaktas även andra krav på innehållet som eventuellt gäller samma område. Dessa kan stå i konflikt med varandra. På grund av naturobjektets eller flygekorrens egenskaper är de krav som gäller naturvärden ofta noggrannare bundna till platsen än andra krav, och därför är de alternativa möjligheterna ofta begränsade.

Också de bestämmelser i markanvändnings- och bygglagen som gäller rättsliga krav för markägare kan medföra begränsningar i fråga om planens innehåll. När en landskapsplan eller en generalplan utarbetas skall avseende fästas vid att markägare eller andra rättsinnehavare inte orsakas oskäliga olägenheter när planen utarbetas (MBL 28 § 4 mom. och 39 § 4 mom.). När det gäller detaljplaner har förhållandet till markägaren uttryckts något annorlunda: markägaren eller någon annan rättsinnehavare får inte åläggas sådana oskäliga begränsningar eller orsakas sådana oskäliga olägenheter som kan undvikas utan att de mål som ställs för planen eller de krav som ställs på den åsidosätts (MBL 54 § 3 mom.).

Markanvändnings- och bygglagens förhållande till naturvårdslagen

Med stöd av MBL 197 § 1 mom. gäller att när en plan godkänns och fastställs skall utöver vad som bestäms i markanvändnings- och bygglagen iakttas 10 kap. i naturvårdslagen (kapitlet om nätverket Natura 2000). Likaså gäller att när ett tillståndsärende avgörs och ett annat beslut av en myndighet fattas skall dessutom iakttas vad som bestäms i naturvårdslagen eller med stöd av den (exempelvis NVL 49 §). Därmed skall skydd av flygekorren som en av de arter som avses i NVL 49 § beaktas när en plan utarbetas och godkänns.

Av bestämmelserna följer att utredningar som baserar sig på naturvårdslagen måste göras vid sidan om eller som komplement till de utredningar och konsekvensbedömningar som förutsätts enligt markanvändnings- och bygglagen. Även de slutliga förutsättningarna för att planen skall godkännas påverkas av de ovan nämnda bestämmelserna i naturvårdslagen.

Om det på det område som skall planläggas eller i dess närhet inom planens influensområde finns ett objekt som hör till nätverket Natura 2000 och flygekorren är en av de arter för vars skydd området har införlivats i nätverket, skall det i samband med planläggningen prövas om det behövs en sådan särskild Natura-konsekvensbedömning som avses i NVL 65 §. Information om huruvida flygekorren har legat till grund för införlivandet i nätverket Natura 2000 fås av den regionala miljöcentra-

len. Utöver eventuella andra arter gäller bedömningen då planens konsekvenser för flygekorrens livsmiljöer. I miljöministeriets publikation Miljöhandledning 109/2003 redogörs närmare för utarbetandet av och förfarandet i anslutning till en sådan utredning.

IV TILLÄMPNING AV SKOGSLAGEN INOM OLIKA PLANOMRÅDEN

Vid skogsbehandling som lyder under skogslagen beaktas skyddet av flygekorren utifrån de nya bestämmelser i naturvårdslagen och skogslagen som trädde i kraft den 1 juli 2004 (NVL 72 a §, 553/2004, och SkogsL 14 b §, 552/2004).

Skogslagen tillämpas inte på
- områden som i en plan anvisats som skyddsområde (gäller alla plannivåer).

I generalplaner och detaljplaner tillämpas skogslagen bara på följande namngivna områdesreserveringar:
- inom ett generalplaneområde bara på jord- och skogsbruks- samt rekreationsområden
- inom ett detaljplaneområde bara på jord- och skogsbruksområden. (SkogsL 2 §)

De ovan nämnda begränsningarna i fråga om skogslagens tillämpningsområde skall beaktas när områdesreserveringarna i planen och planbestämmelserna övervägs samt när det övervägs vilka möjligheter dessa har att påverka hur flygekorren beaktas vid planläggningen. Dessa frågor behandlas längre fram i samband med respektive områdesreservering.

Skogslagens tillämpningsområde i relation till planläggningen kan beskrivas med hjälp av schemat i bilaga 3.

V UTREDNING AV FLYGEKORRENS FÖREKOMST OCH KONSEKVENSBEDÖMNING PÅ OLIKA PLANNIVÅER

Bestämmelser om utredningar och konsekvensbedömning vid planläggning

MBL 9 §: En plan skall basera sig på tillräckliga undersökningar och utredningar. När en plan utarbetas skall miljökonsekvenserna av planen och av undersökta alternativ utredas i nödvändig omfattning. Utredningarna skall omfatta hela det område där planen kan tänkas ha väsentliga konsekvenser (MBL 9 §, ändrad genom lag 202/2005).

MBF 1 §: Vid utredning av konsekvenserna av en plan beaktas planens uppgift och syfte, tidigare gjorda utredningar samt andra omständigheter som inverkar på behovet av utredningar. Utredningarna skall innehålla tillräckliga uppgifter för att det skall vara möjligt att bedöma vilka betydande direkta och indirekta konsekvenser som genomförandet av planen har för bland annat växt- och djurarter och naturens mångfald.

Naturvårdslagens bestämmelser om bedömning av konsekvenserna

Om det på det område som skall planläggas eller i dess närhet finns ett område som hör till nätverket Natura 2000 och flygekorren är en av de arter för vars skydd området har införlivats i nätverket, omfattas utarbetandet av en plan också av bestämmelserna i NVL 65 och 66 §.

NVL 65.1 §: Om ett projekt eller en plan antingen i sig eller i samverkan med andra projekt eller planer sannolikt betydligt försämrar de naturvärden i ett område som statsrådet föreslagit för nätverket Natura 2000 eller som redan införlivats i nätverket, för vars skydd området har införlivats eller avses bli införlivat i nätverket Natura 2000, skall den som genomför projektet eller gör upp planen på behörigt sätt bedöma dessa konsekvenser. Detsamma gäller ett sådant projekt eller en sådan plan utanför området som sannolikt har betydande skadliga verkningar som når området. Den ovan avsedda bedömningen av verkningarna kan också utföras som en del av det bedömningsförfarande som avses i 2 kap. i lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (468/1994). (24.6.2004/553)

NVL 66.1 §: En myndighet får inte bevilja tillstånd att genomföra ett projekt eller godkänna eller fastställa en plan, om bedömnings- och utlåtandeförfarandet enligt 65 § 1 och 2 mom. visar att projektet eller planen betydligt försämrar de naturvärden för vilkas skydd området införlivats eller avses bli införlivat i nätverket Natura 2000. (26.3.1999/371)

Enligt NVL 65 § förutsätts att om en plan antingen i sig eller i samverkan med andra planer eller projekt sannolikt betydligt försämrar de naturvärden som ligger till grund för valet av Natura 2000-området, skall konsekvenserna av planen bedömas på behörigt sätt på förhand.[1)]

Det gäller då först att överväga om genomförandet av planen i betydande grad kan försämra flygekorrens livsmiljöer (den så kallade utredningströskeln). Om utredningarna ger tillräcklig grund för att säkerställa att planen inte försämrar skyddet av flygekorren, antecknas motiveringarna i planbeskrivningen. Om det däremot är sannolikt att planen betydligt kan försämra de naturvärden som ligger till grund för Natura-skyddet, såsom flygekorrens livsmiljöer, överskrids bedömningströskeln, vilket innebär att en bedömning enligt NVL 65 § skall göras.

Den som ansvarar för planen är skyldig att göra en Natura-bedömning. Vid planläggning gäller skyldigheten kommunen eller förbundet på landskapsnivå. Däremot gäller att om markägaren ansvarar för utarbetandet av en stranddetaljplan och det i samband med den blir aktuellt med en motsvarande bedömning, så ansvarar markägaren för att bedömningen görs.

Den myndighet som godkänner planen skall begära utlåtande om bedömningen av den regionala miljöcentralen och av den myndighet som förvaltar naturskyddsområdet (NVL 65 § 2 mom.). Utlåtande skall ges utan dröjsmål och senast inom sex månader. Enligt NVL 66 § kan en plan godkännas när det med hjälp av bedömnings- och utlåtandeförfarandet har säkerställts att den inte har några betydligt försämrande konsekvenser.

Det bör noteras att det på ett Natura 2000-område ibland kan vara nödvändigt att vid sidan om de ovan nämnda bestämmelser i NVL 65 och 66 § som gäller flygekorrens livsmiljöer samtidigt beakta även NVL 49 § 1 mom., enligt vilket det är förbjudet att förstöra och försämra platser där individer av vissa arter förökar sig och rastar. Sådana situationer kan uppkomma till exempel när det aktuella Natura 2000-området inte har införlivats i nätverket på grundval av flygekorren, men när det se-

[1)] Bestämmelserna i artikel 6.3 i habitatdirektivet har genomförts genom de nämnda bestämmelserna i naturvårdslagen. När det gäller tolkningen av artikeln har Europeiska gemenskapernas domstol meddelat ett förhandsavgörande (C-127/02), som betonar aktsamhetsprincipen. Bedömningströskeln överskrids, om det är sannolikt eller finns risk för att genomförandet av planen kan påverka området på ett betydande sätt. På motsvarande sätt skall den säkerhet om att planen inte har skadlig inverkan som fås via bedömningsförfarandet vara hög på grundval av objektiva kriterier.

nare konstateras att det finns flygekorrar där. Då skall NVL 49 § 1 mom. beaktas. Förbudet enligt NVL 49 § 1 mom. mot att förstöra och försämra de platser där flygekorren förökar sig och rastar skall iakttas även i sådana fall då det vid ett förfarande enligt NVL 65 § har konstaterats att konsekvenserna för någon av flygekorrens livsmiljöer inom ett Natura 2000-område inte är betydande.

Tillräckligheten hos och stegvis precisering av de utredningar som förutsätts enligt MBL

Kraven på nivån på utredningarnas och konsekvensbedömningarnas noggrannhet varierar på olika plannivåer och i olika situationer. För översiktliga planer förutsätts i regel inte lika detaljerade utredningar som för planer som styr genomförandet mera direkt och exaktare.

Även de planerade framtida områdesreserveringarna i planen påverkar utredningarnas tillräcklighet. Ju kraftigare en områdesreservering förändrar tillståndet i naturen eller ju värdefullare planläggningsområdet är vad naturvärdena beträffar, desto bättre information om naturen i området och den planerade planens konsekvenser för naturen behövs det som grund för beslutsfattandet.

Tidigare utredningar kan utnyttjas för den mera detaljerade planläggningen och utredningarna kan preciseras till behövliga delar: utredningar som överlappar varandra behövs inte, om inte förhållandena har förändrats eller om inte en ny plan förutsätter noggrannare uppgifter som grund för planläggningen. I utredningar som gäller flygekorren bör det beaktas hur arten förflyttar sig och att utredningar kan göras bara under lämpliga årstider. Mera om detta i bilaga 2 till brevet.

Landskapsplanenivå
Planlösningar som presenterats på landskapsplanenivå och utredningar om dem kompletteras och preciseras i samband med generalplanläggning, detaljplanläggning eller projektplanering. Tryggandet av arealmässigt inskränkta platser där flygekorren förökar sig och rastar konkretiseras vanligen inte på landskapsplanenivå genom särskilda planbeteckningar eller planbestämmelser, eftersom frågan oftast kan avgöras först med hjälp av mera detaljerad planering. I egenskap av en översiktlig plan lämnar landskapsplanen spelrum för fortsatt planering. Inom de ramar som spelrummet tillåter kan det vanligen anvisas ett sådant sätt för genomförandet av landskapsplanen som är förenligt med de specialvillkor som skyddet uppställer.

I fråga om de platser där flygekorren förökar sig och rastar kan man i regel utgå från att det inte är nödvändigt att klarlägga dem på ett heltäckande sätt när en landskapsplan utarbetas. Även vid lanskapsplanering bör det dock med hjälp av utredningar kunna säkerställas att det inom ramen för de alternativa genomföranden som planen tillåter finns en sådan lösning som uppfyller gällande krav på planens innehåll. Kända koncentrationer av flygekorrar bör beaktas redan när en landskapsplan utarbetas. I planläggningen på landskapsnivå skall avseende också fästas vid bevarandet av så vidsträckta och enhetliga naturområden som möjligt samt bibehållandet av de ekologiska förbindelserna.

I praktiken kan det också förekomma situationer där redan alternativen för genomförandet av en lösning som presenterats i en landskapsplan är ganska exakt avgränsade av till exempel geografiska skäl. Förutsättningarna för att genomföra den i landskapsplanen angivna lösningen bör då även i fråga om platser där flygekorren förökar sig och rastar utredas och bedömas noggrannare än vanligt. I landskapspla-

nen skall i sådana fall vid behov inkluderas beteckningar eller bestämmelser som styr den mera detaljerade planeringen för att det skall kunna säkerställas att landskapsplanen kan genomföras i enlighet med kraven på dess innehåll och bestämmelserna i naturvårdslagen.

Generalplanenivå
Nivån på noggrannheten varierar för generalplanerna. En del av generalplanerna närmar sig landskapsplanernas noggrannhetsnivå medan en del av generalplanerna utarbetas så att de är mycket noggranna, rent av så att de tjänar till ledning för byggandet. Till följd av detta varierar behoven av naturutredningar och konsekvensbedömningar från en plan till en annan. Om en generalplan är ett översiktligt verktyg för strategisk planering i kommunen, fokuseras behovet av naturutredningar på att säkerställa kända områden där flygekorren lever och på att identifiera lämpliga livsmiljöer för flygekorren inom de områden där det enligt generalplanen föreslås ändringar i den rådande situationen. Att utreda de enskilda platser där arterna förökar sig och rastar kvarstår då som en uppgift för den eventuella mera detaljerade planläggningen. Utredningsbehoven är däremot annorlunda i fråga om till exempel strandgeneralplaner, där det behövs rent av mycket detaljerade uppgifter om olika naturvärdens läge på sådana områden som reserveras för strandbyggande.

Syftet med naturutredningar i samband med generalplaner är att klarlägga naturtyperna och ekosystemet på planområdet med tillräcklig noggrannhet. Utöver den befintliga informationen kompletteras uppgifterna med fältundersökningar som bestäms utifrån planen och utifrån hur detaljerade uppgifter det behövs. Vid behov bör man klarlägga de områden där flygekorren eventuellt förekommer på basis av de kunskaper som man inhämtat. Om avsikten är att i en generalplan presentera en markanvändningsform som i betydande grad förändrar naturen på ett område där naturförhållandena (skogar, framför allt grandominerade grövre blandskogar) möjliggör förekomst av flygekorre på området eller om det redan i övrigt finns fingervisningar om artens förekomst, bör man så noggrant som möjligt försöka kartlägga och avgränsa de platser i terrängen där arten förökar sig och rastar. På basis av utredningarna kan man besluta om placeringen och dimensioneringen av olika slags markanvändningsformer i olika delar av planområdet.

Detaljplanenivå
Naturutredningarna i samband med detaljplaner koncentrerar sig oftare än i samband med generalplaner på vissa enskilda naturobjekt i stället för områdeshelheter. Naturutredningarnas noggrannhet och behovet av sådana är också beroende av de naturutredningar som redan gjorts för generalplanen. För en naturkonsekvensbedömning i samband med en detaljplan behövs det uppgifter om objektet, naturtypen och arten av organism. Genom terrängutredningar bör man försöka identifiera och kartlägga alla naturtypsområden enligt NVL och vattenlagen och de platser där det förekommer sådana arter som kräver särskilt skydd och som omfattas av NVL. I bilaga 2 till detta brev preciseras utarbetandet av utredningar om flygekorren.

När generalplaner utarbetas som direkt styr byggandet på strandområden gäller det att se till att naturvården och naturens särdrag beaktas i placeringen av byggnader, och därför bör naturutredningarna och utredningarna om flygekorren till dessa delar motsvara den nivå som enligt beskrivningen ovan gäller för detaljplanläggningen.

I bilaga 1 ingår två rättsfall som gäller tillräckligheten på general- och detaljplanenivå hos utredningar om flygekorren.

Utredningsmetoder

I bilaga 2 ingår ett utdrag ur Miljöhandledningen 109/2003 ”Luontoselvitykset ja luontovaikutusten arvionti” (Naturinventeringar), s. 183–184, där det redogörs för metoder för att klarlägga förekomsten av flygekorrar. (Författare: Markku Nironen och Esa Lammi).

VI FLYGEKORRENS EGENSKAPER OCH EGENSKAPERNA HOS DESS LIVSMILJÖ MED TANKE PÅ PLANLÄGGNING

Skogarnas kvalitet

Flygekorren är en art som hör hemma i grandominerade skogar, men den klarar sig inte i helt ensidiga granbestånd och den bygger inte heller bo i unga skogar. Förutom lämpliga boplatser måste det finnas tillräckligt med näringsträd i skogarna. Flygekorrarna kan använda unga skogar, fröträdshyggen och äldre plantskogar i utkanten av sitt revir för att få näring och förflytta sig från ett skogsbestånd till ett annat. För flygekorren är kalhyggen och unga plantbestånd oskyddade områden som kan jämföras med öppna landskap.

Boplatser, revir och förökningsplatser

I en och samma skog kan det finnas flera boplatser för flygekorren. Som boplats duger håligheter i träd eller bon av kvistar som ekorren byggt. Flygekorren kan dessutom bo i holkar eller byggnader. Vuxna flygekorrar rör sig inom ett vidsträckt område. Honornas revir är i genomsnitt 8 ha och hanarnas 60 ha. Honorna lever nästan alltid inom skilda revir, medan reviren för flera olika hanar kan sträcka sig till delvis samma områden. Inom en hanes vidsträckta revir kan det finnas flera mindre revir för honor. Honornas förökningsplatser finns till största delen i grövre grandominerade skogar. Vid utforskningar har man inte funnit några stadigvarande boplatser för honor i separata skogsbestånd mindre än 3,5 ha, vilket är ett uttryck för betydelsen av ett ganska enhetligt revir i anslutning till annan skog.
(Uppgifterna baserar sig på bilaga 2.)

Hur flygekorren förflyttar sig

För flygekorrens livsbetingelser är det absolut nödvändigt att inte bara boplatser och näringsträd bevaras utan också att ekorren kan ta skydd och förflytta sig från ett område till ett annat för att söka näring och under den tid den förökar sig. Vid skogsvård (oavsett om områdesreserveringen i planen är ett M-område eller eventuellt en del av ett byggområde) skall man därför på områden med flygekorrar se till att det kvarstår träd som lämpar sig för förflyttning och skydd samt lövträd som ger näring. I omgivningen kring en plats där flygekorren förökar sig och rastar bör det kvarstå en orörd zon på minst 10–15 meter. Träd med trädkronor som når upp till de högre skikten och som ger flygekorren skydd kan kvarstå som förbindelseträd. Särskilt avseende bör fästas vid hur dessa träd tål stormar. Flygekorren kan glidflyga över 20–30 meter breda gläntor. Glidturens längd påverkas självfallet av trädbeståndets höjd och höjdskillnaderna i terrängen. Förbindelse mellan träden kan också bildas så att avståndet mellan träden är högst lika långt som trädens höjd.

De avstånd i meter som anges i denna anvisning är ungefärliga. Avstånden bör bedömas enligt förhållandena i varje situation så att tillräckliga möjligheter att förflytta sig tryggas.

VII OMRÅDESRESERVERINGAR SOM ANVÄNDS VID PLANLÄGGNING SAMT BETECKNINGAR OCH BESTÄMMELSER FÖR ATT BEAKTA FLYGEKORREN

I kapitlet beskrivs några slags områdesreserveringar och bedöms deras betydelse med tanke på flygekorren samt presenteras planbestämmelser genom vilka skyddet av flygekorren kan beaktas på områden som anvisats för olika användningsändamål.

Allmänna principer

Flygekorren är en av de arter vilkas skydd skall beaktas vid planläggning. För denna art är det därför nödvändigt att bedöma alternativ och jämföra olika planläggningslösningar. Det betyder inte att endast användningsändamål avseende skydd står till förfogande, utan även andra användningsändamål som eventuellt kompletterats med särskilda planbestämmelser aktualiseras. Effektiv användning är trots allt en viktig faktor med tanke på skyddet av flygekorren: ju effektivare planens användningsändamål är och i ju högre grad effektiviteten innebär att trädbeståndet avlägsnas på ett område, desto sämre tryggar användningsändamålet flygekorrens fortbestånd.

I NVL 53 § (553/2004) ingår bestämmelser om statens ersättningsskyldighet i sådana fall då förbudet enligt 49 § åsamkar fastighetsägaren betydelsefull olägenhet och det inte finns förutsättningar för beviljande av tillstånd att avvika från förbudet. På planområden gagnar det dock alla parter att ändring av planen och tänkbara alternativa markanvändningslösningar utreds innan frågan om ersättning tas upp.

Skyddsområden

Ett skyddsområde som planreservering är i sig en reservering som tryggar flygekorrens livsmiljöer. I planer är skyddsområden i regel avsedda att omfattas av statens ansvar för genomförandet. Av planernas rättsverkningar följer dock att innan skyddet genomförs är inte enbart områdesreserveringen S tillräcklig för att trygga flygekorrens livsbetingelser. Det beror bland annat på att skogslagen inte tillämpas på skyddsområden enligt planer med rättsverkningar och att en generalplans rättsverkningar på åtgärder som förändrar landskapet (trädfällning m.m.) är beroende av bestämmelser: åtgärder som förändrar landskapet kan göras beroende av tillstånd, och direkt tillämpliga förbud att vidta åtgärder som förändrar naturen utfärdas bara genom skyddsbestämmelser. Utan skyddsbestämmelser har en landskapsplan inte några sådana rättsverkningar för åtgärderna som skulle riktas direkt till markägarna (exempelvis skogsbehandling) och i landskapsplanen finns inte möjligheten att utfärda bestämmelser av typen tillståndsplikt för miljöåtgärder. På detalj- och stranddetaljplaneområden krävs det redan med stöd av lag tillstånd för dylika åtgärder som förändrar landskapet.

Vid sidan av planerna påverkar också alltid naturvårdslagen behandlingen av skogsområden som är viktiga för flygekorren. Så som konstaterats ovan hör flygekorren till de arter som avses i NVL 49 § och i fråga om vilka det är förbjudet att förstöra sådana platser i naturen där arterna förökar sig och rastar. Förbudet gäller i sådana fall på alla områden som omfattas av planen (även andra än S-områden), även

om det inte finns någon särskild anteckning om detta i planen. Även markägare omfattas av förbudet.

När det görs en sådan anmälan om användning av skog som avses i skogslagen (1093/1996) avgör skogscentralerna och de regionala miljöcentralerna tillsammans vilka konsekvenser det lagstadgade skyddet av flygekorren har för skogsbehandlingen i enskilda fall. Förfarandet beskrivs närmare i avsnittet om M-områden. Eftersom skogslagen inte berör områden som anvisats som skyddsområden i en plan med rättsverkningar, bör bestämmelser om skogsbehandlingsmöjligheterna vid behov utfärdas i planen.

Exempel på en skyddsbestämmelse för skydd av flygekorren i en landskapsplan eller en översiktlig generalplan:

Skyddsbestämmelse:
Skogarna på området får inte kalhuggas.

Om behovet av skydd innebär att inte ens skogsgallring kommer i fråga, kan en skyddsbestämmelse som också förbjuder avverkning utfärdas:
Skogsavverkning får inte utföras på området.

Om det är nödvändigt för att göra skyddsbestämmelsen rimlig, kan den förenas med en tidsmässig begränsning som följer:
Denna bestämmelse gäller till dess att området inrättats som ett skyddsområde enligt naturvårdslagen, dock högst fem år efter det att planen har trätt i kraft.

Eftersom skogslagen inte tillämpas på områden som är skyddsområden enligt en plan, är det nödvändigt att säkra tillgången till information om eventuella skogsvårdsåtgärder också efter tidsfristen fem år, om något skyddsområde inte har bildats, exempelvis genom följande tilläggsbestämmelse:
Om området inte inom fem år har inrättats som ett skyddsområde, skall skogsavverkningsåtgärder anmälas till den regionala miljöcentralen innan åtgärderna vidtas.

Med anledning av begränsningarna i fråga om skogslagens tillämpningsområde kan man för skyddsområden enligt en generalplan också utfärda en bestämmelse som föreskriver tillståndsplikt för miljöåtgärder:
På området får inte genomföras åtgärder som förändrar landskapet/skogsavverkning utan ett tillstånd som föreskrivs i MBL 128 §.

Tillstånd för miljöåtgärder behandlas av kommunens byggnadstillsynsmyndighet. Behandlingen kan även överföras till en annan kommunal myndighet med rätt att avgöra ärendet. Förvägrande av tillstånd kan medföra ersättningsskyldighet som i regel riktas till staten om det handlar om skyddsområden (MBL 140 § 3 mom.).

I en noggrannare generalplan eller detaljplan kan bestämmelserna vara ännu mera ingående och avgränsade i detalj, och de kan också gälla andra än de åtgärder som nämns ovan.

Rekreationsområden

En rekreationsområdesreservering som syftar till att bevara naturen i området för motion och friluftsliv är i regel en godtagbar områdesreservering med tanke på flygekorren. Om det är känt att det finns boträd för flygekorren på området, kan man i syfte att trygga flygekorrens livsbetingelser i planen utfärda bestämmelser som påverkar vandringsledernas eller rekreationstjänsternas placering samt behandlingen av skogarna.

Skyddsbestämmelse:

Skogarna på området får behandlas bara i form av skogsgallring så att flygekorrens boträd och träd som skyddar flygekorren, eventuella näringsträd samt ett tillräckligt trädbestånd för att flygekorren skall kunna förflytta sig bevaras.

Om syftet med en rekreationsreservering trots allt är att bygga betydande idrottsanläggningar eller idrottsbyggnader som omvandlar skogbevuxna områden till öppna fält, jämställs de med tanke på flygekorren med byggområden eller specialområden som skall bebyggas. Det går vanligen att bygga, om byggnaderna och idrottsanläggningarna samt de vägar och parkeringsplatser som behövs för dem kan placeras på ett sådant sätt på rekreationsområdet att flygekorrens livsbetingelser inte försämras. Målsättningen bör då säkerställas genom en särskild planbestämmelse.

I landskapsplaner och generalplaner kan man använda planeringsbestämmelser som syftar till att saken beaktas i mera detaljerade planer. Exempel:

Planeringsbestämmelse:

När en generalplan/detaljplan utarbetas gäller det att beakta att boträd som är viktiga för flygekorren samt ett tillräckligt och lämpligt trädbestånd som tryggar möjligheterna att förflytta sig och finna föda bevaras och att det finns trädbevuxen förbindelse i riktning mot xx.

Skyddsbestämmelse:

Idrottsanläggningar eller byggnader får inte placeras på områden markerade med s-x.
När motionsleder anläggs bör det beaktas att det inte på grund av dem bildas över 15 meter breda trädlösa zoner.

På detaljplanenivå eller i noggrannare generalplaner kan man vid behov använda beteckningar och bestämmelser där såväl innehållet som området definieras och avgränsas närmare.

Skogslagen tillämpas inte på rekreationsområden enligt en detaljplan. På detaljplaneområden gäller dock redan enligt lag (MBL 128 §) tillståndsplikt för miljöåtgärder. På generalplaneområden gäller tillståndsplikt för miljöåtgärder endast om skyldigheten anges särskilt i planen. På ett rekreationsområde enligt en generalplan kan vid behov tillämpas en likadan tillståndsplikt för miljöåtgärder som den som presenterats ovan i avsnittet om skyddsområden. Skogslagen skall tillämpas på rekreationsområden enligt en landskapsplan, vilket tryggar tillräcklig information om skogsavverkningsåtgärder.

Jord- och skogsbruksområden

Olika slags jord- och skogsbruksområden kan vara tillräckliga områdesreserveringar med tanke på skyddet av flygekorren, i synnerhet om de förenas med behövliga tilläggsbestämmelser som gäller kända platser där flygekorren förökar sig och rastar.

Inom alla områden med M-områdesreserveringar genomförs behandlingen av skogar i enlighet med skogslagen. Vid sidan av skogslagen kan åtgärdsbegränsning i detaljplan eller i generalplan komma att beaktas. Miljöministeriet och jord- och skogsbruksministeriet gav den 30 juni 2004 en gemensam anvisning om hur de platser där flygekorren förökar sig och rastar skall fastställas och skyddas vid användningen av skogarna. Genom anvisningen säkerställs erhållandet av information om skogsavverkningsanmälningar.

Om det enligt utredningar i samband med planläggningen eller enligt tidigare uppgifter finns områden med flygekorrens bon på ett skogsområde, rekommenderas planbeteckningen MY i stället för enbart M, eftersom MY understryker områdets naturvärden. Om det mitt i ett vidsträcktare skogsbruksområde finns ett mindre område med flygekorrens bon, kan området antecknas med en skyddsbeteckning i planen.

Skyddsbestämmelse:

s-x

Område där trädbeståndet skall bevaras eller vårdas så att flygekorrens boträd och träd som skyddar flygekorren bevaras liksom ett tillräckligt trädbestånd för att flygekorren skall kunna förflytta sig.

Byggområden

Beteckningarna för områden som reserveras för byggande skiljer sig från varandra på olika plannivåer i fråga om både beteckningssätt och innehåll. I en landskapsplan inrymmer ett område för tätortsfunktioner (A) i sin vidsträcktaste form alla tätortens olika funktioner, men enligt styrbehovet kan också de olika områdenas användningsändamål specificeras närmare. I en generalplan specificeras byggområdena vanligen i kategorier enligt det huvudsakliga användningsändamålet, men till exempel bostadsområden kan inrymma även service, parker och trafikleder inom områdena. I en detaljplan anvisas byggområdena noggrant, såväl området som byggsättet och omfattningen. Det kan också utfärdas bestämmelser och begränsningar i fråga om den interna användningen av tomterna.

Alla områden som mycket effektivt används för byggande, varvid områdets trädbestånd måste avverkas nästan helt, tryggar i regel inte skyddet av flygekorren.

I en detaljplan kan vid behov utfärdas mycket noggranna bestämmelser, rent av för varje enskild tomt. Om exploateringsgraden enligt planen är tillräckligt låg, kan gles bosättning anvisas i planen, ifall det utfärdas bestämmelser som innebär att byggande enligt dem kan trygga även skogsfigurer och träd som är viktiga och nödvändiga för flygekorren. På sådana byggområden bör byggnadsareorna anvisas med bindande planbestämmelser. Det är också nödvändigt att bestämma om användningen av andra delar av tomten. Exempel:

AO-x *Kvartersområde för fristående småhus. Utanför det område av tomterna som används för byggande och förbindelseleder skall bevaras ett trädbestånd som är tillräckligt för flygekorren.*

I syfte att trygga flygekorrens livsbetingelser kan utarbetandet av detaljplaner styras i landskapsplaner eller generalplaner genom till exempel följande planeringsbestämmelse (när bestämmelsen utfärdas måste det dock redan vara känt att byggande enligt det huvudsakliga användningsändamålet kan genomföras på ett visst, särskilt sätt):

Planeringsbestämmelse i en generalplan:
När en detaljplan utarbetas för ett område som avgränsats med beteckningen s-1 skall avseende fästas vid bevarandet av för flygekorren viktiga boträd och miljöer samt flygekorrens möjligheter att förflytta sig.

I landskapsplaner eller generalplaner kan man inom en mera omfattande områdesreservering avsedd för byggande anvisa mindre delområden för vilka utfärdas en skyddsbestämmelse. En sådan bestämmelse är lämplig i sådana fall då man redan vid utarbetandet av landskapsplanen eller generalplanen känner till befintliga livsmiljöer för flygekorren, vilka skall beaktas vid planläggning på lägre nivå och i samband med övriga åtgärder.

Skyddsbestämmelse:
På ett område som avgränsats med beteckningen s-1 får det inte byggas eller huggas träd närmare än 20 m från flygekorrens boträd och omgivningen däromkring får inte totalt kalhuggas. Flygekorrens möjligheter att förflytta sig från boplatsområdet till den angränsande skogen/det angränsande rekreationsområdet skall tryggas genom att det kvarstår ett tillräckligt antal träd som lämpar sig för förflyttning.

Skogslagen tillämpas inte på områdesreserveringar som i generalplaner anvisats för byggande. För sådana områden som i en generalplan anvisats för byggande och som är avsedda att kunna användas för gles bosättning utifrån en noggrannare utredning i samband med detaljplanen kan det därför vara nödvändigt att utfärda en planbestämmelse som gäller tillståndsplikt för miljöåtgärder. På så vis kan det säkerställas att flygekorren beaktas vid skogsbehandling innan området detaljplanläggs. Bestämmelsen om tillstånd för miljöåtgärder kan vara densamma som den som presenterats ovan i samband med skyddsområden. På detaljplaneområden gäller tillståndsplikt för miljöåtgärder utan någon särskild planbestämmelse.

Specialområden

Specialområden kan reserveras för många olika slags användningsändamål. Specialområden kan omfatta till exempel täktområden, försvarsmaktens områden, områden för energiförsörjning eller områden för samhällsteknisk försörjning. Inom ett område där man vet att det finns boplatsområden för flygekorren kan dessa användningsändamål därför anvisas bara på samma villkor som de som presenterats ovan i samband med byggområden.

Trafikledsreserveringar och övriga linje- och förbindelseledsreserveringar

Att trafikledsreserveringar anvisas i landskapsplaner eller generalplaner innebär inte att ledernas slutliga sträckning slås fast, utan den preciseras vid detaljplanläggningen eller i general- eller vägplaneringen för landsvägar. När förbindelseledsreserveringar anvisas är det bästa sättet med tanke på skyddet av flygekorren att välja ett sådant alternativ som inte sträcker sig genom en skog där boplatsområden för flygekorren har observerats. Om det på grund av terrängförhållandena eller av andra orsaker inte finns något annat alternativ för leden och om det inte heller i terrängen finns just något spelrum för dess utstakning, bör man i samband med planeringen klarlägga de särskilda förutsättningar under vilka leden kan genomföras utan att bestämmelserna om skydd av flygekorren överträds.

Om det i samband med planläggningen framgår att det inte finns några andra alternativ för leden, måste det redan i ett så tidigt skede som möjligt utredas om det är tänkbart att få tillstånd till undantag med stöd av naturvårdslagen så som beskrivs ovan under rubrik II.

Om en väg måste anläggas på ett särskilt sätt för att flygekorrens möjligheter att förflytta sig skall tryggas, måste planen innehålla bestämmelser om detta. Exempel på sådana skyddsbestämmelser:

Skyddsbestämmelse:

Vid planering av vägen bör ett minst 100 m långt område skyddas invid området MU-s, där träd skall kvarstå och planteras så att flygekorren kan förflytta sig över vägen. Det trädlösa området får inte vara bredare än 20 m och träden måste vara tillräckligt höga för att flygekorren skall kunna förflytta sig.

På det avsnitt som markerats med x – x skall vägen anläggas som en tunnel.

Beteckningar som beskriver utvecklingsprinciperna eller områdets särdrag

I landskapsplaner och generalplaner kan man använda beteckningar som beskriver principerna för utveckling av området eller områdets särdrag. Beteckningar som beskriver utvecklingsprinciperna är till exempel pilar som anger utvidgningsriktningen för bebyggelsen eller beteckningar som anger behoven av vägförbindelse. Beteckningarnas förhållande till skyddet av flygekorren bör prövas med tanke på konsekvenserna av den planerade utvecklingsåtgärden varvid eventuella motstridiga målsättningar uppdagas.

Som beteckningar som beskriver områdets särdrag kan användas bland annat rasterbeteckningen för ett område som hör till nätverket Natura 2000 eller beteckningen för ett område som är särskilt viktigt med tanke på naturens mångfald. I översiktliga planer kan dylika beteckningar som beskriver områdets särdrag användas också för skogsområden där flygekorrar har observerats, men där de exaktare förekomstplatserna och livsbetingelserna kan granskas i en plan på lägre nivå. Exempel på en beteckning:

lii.._ *Skog som inrymmer flygekorrens livsmiljöer*

VIII FLYGEKORRENS FÖREKOMST PÅ OMRÅDEN MED GÄLLANDE PLANER

Observationer av förekomst av flygekorrar kan göras även på sådana områden som redan omfattas av en plan med rättsverkningar. Om planen till sitt innehåll är sådan att genomförandet hotar skyddet av flygekorren, är planen med stor sannolikhet föråldrad på denna punkt och bör ändras. Detta brev lämpar sig för och gäller också ändring av gällande planer.

Förbudet enligt NVL 49 § att förstöra och försämra platser där flygekorren förökar sig och rastar gäller också områden som omfattas av en gällande plan med rättsverkningar. Därmed kan till exempel byggande enligt en detaljplan hindras, om byggandet bryter mot förbudet. Det ligger i både kommunens och markägarens intresse att undanröja en sådan motstridighet i samband med genomförandet av planen. En ändring av planen bör initieras så att tillspetsade motstridigheter kan undvikas och så att skyddet av flygekorren kan beaktas genom en eventuell ändring av planen utan att det blir nödvändigt att revidera målen med planen. På ett område som omfattas av en generalplan som direkt berättigar till bygglov bör det i samband med bygglovet utredas om byggandet inom de marginaler som planen medger kan lokaliseras så att flygekorrens boträd och andra träd som är viktiga för flygekorrens möjligheter att förflytta sig och leva kan bevaras även på byggplatsen.

IX SAMARBETE MELLAN MYNDIGHETERNA PÅ MILJÖCENTRALERNA, KOMMUNERNA OCH FÖRBUNDEN PÅ LANDSKAPSNIVÅ VID PLANLÄGGNING

Miljöcentralerna är viktiga aktörer när det gäller att samla in information om flygekorrens livsmiljöer och boplatser. Avsikten är att miljöcentralerna och skogscentralerna skall intensifiera sitt utbyte av information och att miljöcentralerna skall komplettera och uppdatera sina register över flygekorrar så att kommunerna kan få tidsenlig geografisk information.

När miljöcentralerna styr kommunernas planläggning skall de lämna kommunerna sitt datamaterial som grund för planläggningen samt styra behövliga tilläggsutredningar. På samma sätt skall miljöcentralerna lämna förbunden på landskapsnivå sitt datamaterial, om behövligt, när förbunden utarbetar landskapsplaner. Som en uppgift som hör till planläggningen skall kommunerna och förbunden på landskapsnivå utföra de utredningar som förutsätts för planläggningen utöver de befintliga uppgifter som eventuellt kan fås från miljöcentralen.

Planläggning av sådana områden som man på förhand vet att inrymmer flygekorrens utbredningsområden kan anses vara av betydelse för naturvärden på det sätt som avses i markanvändnings- och bygglagen (MBL 66 § 2 mom.). När planer bereds skall därför upprätthållas kontakt med den regionala miljöcentralen och myndigheternas samråd enligt lagrummet ordnas i sådana situationer där det råder oklarhet om hur värden som hänför sig till flygekorren skall beaktas.

Vid miljöministeriet besvaras frågor kring detta brev ur perspektivet för planläggning på kommunnivå av regeringsrådet Helena Korhonen, tfn 1603 9570, och överinspektör Matti Laitio, tfn 1603 9382. Frågor som gäller planläggning på landskapsnivå besvaras av överinspektör Jukka Reinikainen, tfn 1603 9558, medan frå-

gor som gäller naturvård besvaras av naturvårdsinspektör Pekka Salminen, tfn 1603 9336, och regeringssekreterare Heikki Korpelainen, tfn 1603 9516. Information ges dessutom av de regionala miljöcentralerna.

Överdirektör Pekka Kangas

Regeringsrådet Helena Korhonen

BILAGA 1 HFD:s rättsfall i anslutning till flygekorrar och planläggning

BILAGA 2 Utredningar om flygekorren; utdrag ur Miljöhandledning 109/2003, s. 183–184 (Markku Nironen och Esa

BILAGA 3 Schema över tillämpning av skogslagen på planområden